

■ УДК 130.2:168.522(477)

О. В. Наконечна, кандидат мистецтвознавства, доцент, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, м. Одеса

АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ АРТЕФАКТУ В НАВЧАЛЬНІЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Проаналізовано ступінь висвітлення феномену артефакту у вітчизняних україно- та російськомовних навчальних виданнях з культурології. Розглянуто репрезентативну вибірку з навчальних посібників, підручників, курсів лекцій, енциклопедичних словників та іншого довідкового матеріалу. Визначено основні тенденції дослідження матеріального світу культури та категорії «артефакт» у сучасній вітчизняній культурології.

Ключові слова: *артефакт, культура, культурологія, матеріальна культура, навчальна література.*

О. В. Наконечная, кандидат искусствоведения, доцент, Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова, г. Одесса

АНАЛИЗ ФЕНОМЕНА АРТЕФАКТА В УЧЕБНОЙ КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Проанализирована степень освещения феномена артефакта в отечественных украинско- и русскоязычных учебных изданиях по культурологии. Рассмотрена репрезентативная выборка из учебных пособий, учебников, курсов лекций, энциклопедических словарей и другого справочного материала. Определены основные тенденции исследования материального мира культуры и категории «артефакт» в современной отечественной культурологии.

Ключевые слова: *артефакт, культура, культурология, материальная культура, учебная литература.*

O. V. Nakonechna, Candidate of Art Criticism, Associate Professor, I. I. Mechnikov Odessa National University, Odessa

ANALYSIS OF THE PHENOMENON OF ARTIFACTS IN EDUCATIONAL CULTUROLOGICAL LITERATURE

The article analyzes the degree of the artifact phenomenon coverage in the national and the Russian language educational publications on cultural studies. A representative selection of textbooks, manuals, lecture courses, encyclopedic dictionaries and other reference materials is considered. The basic tendencies of research of the material world of culture and the category of «artifact» are determined in the modern national cultural studies.

Key words: *artifact, culture, cultural studies, material culture, educational literature.*

Постановка проблеми. Дослідження феномену артефакту в сучасній культурології нині набуває особливої актуальності. Навчальна література є тим зрізом, що демонструє загальнонавчальний науковий рівень будь-якого питання. Отже, створення сучасної теорії артефактів матеріальної культури

потребує попереднього з'ясування тенденцій висвітлення цього феномену у відповідній науковій та довідковій літературі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У статті проаналізовані сучасні видання з культурології: підручники, навчальні посібники, курси лекцій, енциклопедичні словники тощо, що вийшли друком за останні півтора-два десятиліття.

Виокремлення раніше невіршених аспектів загальної проблеми. Феномен артефакту достатньо рідко ставав об'єктом спеціальних досліджень, тому потребує сучасного переосмислення і теоретичного обґрунтування. Аналіз висвітлення цього феномену у відповідній навчальній літературі здійснюється вперше.

Мета статті — визначити основні тенденції висвітлення матеріального світу культури та категорії «артефакт» у навчальній культурологічній літературі. Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань:

- аналіз загальноновизнаності феномену артефакту культури;
- визначення основних парадигм дослідження артефакту культури в навчальній літературі;
- розгляд дефініцій, близьких за значенням до категорії «артефакт»;
- обґрунтування потреби подальшого дослідження цього феномену.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для того, щоб визначити основні тенденції розгляду матеріального світу культури взагалі і категорії «артефакт» зокрема, проаналізовано значний обсяг україномовної і російськомовної навчальної літератури з культурології.

В українській навчальній літературі з культурології 90-х рр. видання категорія артефакту практично не виокремлюється. Так, у «Теорії та історії світової та вітчизняної культури» за редакцією А. Бичко, П. Гнатенка, А. Феоктістової та ін. поняття артефакту не наводиться, натомість уведено поняття «продукту культури як результату діяльності втілення життєвих значень, утворення «ядра» сутнісних сил людини» [20, с. 13–14].

У навчальному посібнику «Українська художня культура» за ред. І. Ляшенка як основний елемент культурно-історичного дослідження наводиться культурний текст як «зафіксований факт культури» [21, с. 112]. Категорія артефакту, достатньо визнана саме як об'єкт мистецтва, не виокремлюється. До речі, теза про те, що «стан духовності суспільства й особи, духовних суб'єктів культури перебуває в основі всіх культурних цінностей» [14, с. 12], є поширеною в літературі цього періоду. Саме з цієї позиції в більшості посібників і розглядається предметний світ культури.

Інтерес дослідників до сфери матеріального буття культури посилюється. Так, у навчальному посібнику «Культурологія (історія і теорія світової культури ХХ століття)», складеному, як анонсується, «з урахуванням сучасних досліджень у культурології» [10, с. 2], хоча термін «артефакт» і не використовується, як епіграф наведені слова І. Кондакова про те, що «всі уявлення людства... є перш за все *факти* (курсив мій — О. Н.) історії і культури, і тільки в цій якості можуть бути осмислені і систематизовані» [10,

с. 6]. Предметному світові культури, хоч і без виокремлення спеціального терміна, приділено більше уваги, ніж у попередніх виданнях.

У «Курсі лекцій з культурології» під ред. А. Баканурського, Г. Краснокутського та ін. наголошується на понятті «факт культури», яким може слугувати будь-який життєвий факт, «якщо тільки через нього «просвічує» певний сенс» [12, с. 8], причому творення цих фактів можливе в будь-якому матеріалі, як предметів, так і вчинків. Важливим і якісно новим у цьому виданні є поєднання процесу набуття фактом культурного змісту з поняттям «культурного контексту» [12, с. 9], що має евристичні можливості для дослідження культурної динаміки артефактів та проблеми їх інтерпретації.

В останні роки увага до артефакту як феномену культури значно зростає, про що свідчить спеціальне виокремлення цієї категорії в навчальній літературі, хоча ще і не загальноприйняте. Так, у початковому посібнику «Історія світової культури» за ред. І. І. Тюрменко визначається «виробничо-знаряддева діяльність як специфічно людська діяльність, що відповідає культурно-еволюційним закономірностям і є початком формування саме людського способу буття» [11, с. 38]. Уперше термін наводиться в розділі «Основні підходи вивчення культури» як визначення антропологічного напрямку: «система артефактів, знань і вірувань» [11, с. 12], а також у переліку типових структурних елементів цього напрямку: артефакти, вірування, звичаї та ін. Також чи не в єдиному випадку виокремлені «артефакти культури, що мають яскраво виражену фізичну оболонку — матеріальні цінності» [11, с. 23], відокремлені від продуктів духовної і художньої творчості — духовних цінностей. Щоправда, цей поділ створено тільки в межах аксіологічної концепції культури із зазначенням, що такий розподіл культурних цінностей є надто умовним, з чим ми, звичайно, погоджуємося.

Слід зазначити, що в більшості довідкової літератури термін «артефакт» не виокремлюють: наприклад, у «Короткому енциклопедичному словнику з культури» замість терміна «артефакт» використано «археологічні пам'ятки» — «речові джерела, що висвітлюють минуле людського суспільства» [4, с. 28]; а в словнику «Основ філософії культури» [13] немає не тільки терміна «артефакт», а й узагалі категорії «штучне».

У російськомовній навчальній літературі з культурології дослідженню матеріальних культурних проявів приділено більше уваги, але, можливо, таке враження складається лише завдяки кількісній перевазі відповідних джерел.

У підручнику В. Полікарпова «Лекції з культурології» [15] наголошено на тому, що предметна діяльність людини є рушійною передумовою всієї історії культури людства, проте поняття «речі» позначає як предмети зовнішнього світу, так і людські почуття та думки.

У курсі лекцій «Історія світової культури» чітко розмежовані «два обличчя культури» [2, с. 38] — мікро- і макросередовище існування людини — і два типи культурної динаміки — «узагальнення життєвої практики людей в ідеях та образах» [2, с. 39], охарактеризовані відповідно як рух угору та вниз, саме до цієї практики, до регуляторів повсякденного існування лю-

дини. До другого, «нижчого», на думку авторів, типу культури належить матеріально-просторове та предметне середовище існування людини. Для фіксування цього типу дослідники застосовують поняття «культурний факт», нижньою формою якого є «матеріальний факт, який тільки й може бути даний нам зовні сприйняття і переживання» [2, с. 51].

У навчальному посібнику «Культурологія» Д. Симичова [17] також наголошено на єдності духовної та матеріальної культури та їх продуктів. Хоча «артефакт» і не виокремлено як особливу категорію, натомість цілий розділ присвячено співвідношенню природи та культури, тобто свідомо порушується проблема «штучного» світу.

У підручнику «Культурологія» під ред. А. Маркової матеріальна культура названа складовою феномену культури взагалі, причому «базисні елементи культури існують у двох видах — матеріальному та духовному» [7, с. 14]; проте ця теза не розкрита і поняття «артефакт» автор, звичайно, не вводить.

В оригінальному навчальному посібнику за ред. Г. Драча, який презентує «авторську концепцію змісту культурології як навчальної дисципліни» [5, с. 4], автор вважає матеріальну культуру другим елементом після духовної, таким, що «найяскравіше втілює здібності людини» [5, с. 12]. Поняття «артефакт» немає, замість нього використовується звичний «факт культури», що розуміється в найширшому сенсі.

К. Хорунженко в посібнику «Культурологія: структурно-логічні схеми» звернув увагу на виокремлені Г. Драчом основні форми існування культури, констатує серед них «завершені, такі, що набули своєї матеріалізації, предмети матеріальної і духовної діяльності людини» [24, с. 109], що ще більше наближається до категорії артефакту, хоч і без уведення терміна.

Як і в українських виданнях, інтерес до категорії «артефакт» у російських підручниках починає простежуватися на початку ХХІ ст. Наведено термін «артефакт» у глосаріях: «процес чи утворення, не властиві об'єкту в нормальному для нього стані, таке, що виникає лише в процесі його дослідження» [19, с. 361]; або «щось таке, що виникло зовні природних процесів, створене людиною» [18, с. 352].

У підручнику О. Карміна «Культурологія» матеріальна культура являє «сукупність продуктів людської діяльності, в яких «уречевлені» сліди духовного світу і поведінки людей» [3, с. 10–11]. Проте автор не вводить поняття «артефакти» в цьому, здавалося б, цілком логічному контексті, застосовуючи замість нього поняття «функціональні знаки», тобто «предмети і процеси, долучені до людської діяльності, такі, що несуть у собі інформацію про неї» [3, с. 241]. Натомість, у розділі підручника 3.1, який називається «Культура як світ артефактів», розглянуто цей феномен у межах інформаційно-семіотичної концепції культури, де артефакт ототожнюється з будь-яким феноменом культури («річ, думка, засоби і способи дій» [3, с. 14]), тобто взагалі з людською діяльністю.

Кілька інших навчальних видань відрізняються від попередніх тим, що категорії «артефакт» приділяється окрема, все суттєвіша увага. Так, у по-

сібнику П. Гуревича «Культурологія» термін «артефакт» уводиться в першому розділі як «будь-який процес чи утворення штучного походження» [1, с. 19], причому все природне оголошене антиподом артефакту. Особливу увагу приділено виготовленню знарядь як свідченню розумності людини, в цьому сенсі артефакт є «продуктом, створеним на основі людського вміння» [1, с. 19].

У посібнику «Культурологія» за ред. М. Багдасаряна та ін. поняття «артефакт» розглядається поруч з проблемою смислів у культурі: «Будь-якому артефакту, тобто штучно створеному об'єкту матеріальної якості, зразку поведінки, художньому зразку та ін. властиві параметри значень, виражених у тих чи інших семіотичних кодах культури» [6, с. 50]; а також у частині «Що таке текст»: «У сучасній європейській традиції прийнято розглядати як текст усе, що створене штучно,... що інакше ще називається артефактами» [6, с. 108]. Отже, спостерігаємо семіотичний підхід до проявів культури, що, звичайно, є надзвичайно прогресивним в розвитку уявлень про артефакт.

Значну увагу феноменів артефакту приділено в посібнику під ред. В. Фортунатової та Л. Шапошнікова. У глосарії термін названий запозиченим з археології і трактується як «матеріально-художній об'єкт» [8, с. 296]. Саме на художності артефакту наголошують автори, акцентуючи на тому, що артефакт є носієм змісту або сукупністю ознак, що забезпечують предмету статус художнього твору в системі відповідних культурно-функціональних зв'язків, «зовнішній символ» естетичного об'єкта [8, с. 296]. Тут спостерігається суто естетичний підхід до цієї категорії, на наш погляд, достатньо обмежений, проте, також цілковито прогресивний.

Особливо слід виокремити дослідження А. Флієра «Культурологія для культурологів», де «артефакту в культурі» присвячено цілий параграф у розділі «Основні категорії і поняття культурології». Слід наголосити, що в цій праці артефакт уперше в навчальній літературі розглянуто як культурологічну категорію. Поняття «артефакт» Флієр підносить до поняття «інтерпретативного втілення культурної форми в конкретному матеріальному продукті, акті поведінки, соціальній структурі, інформаційному повідомленні або оціночному судженні» [23, с. 147–148]; при цьому поняття «культурна форма» характеризує комплекс особливостей об'єкта, на відміну від самого цього об'єкта. Отже, Флієр, як і його численні попередники, не вважає доцільним відокремлювати матеріальні артефакти від нематеріальних. Проте особливо важливим у його підході, на нашу думку, є виокремлення як специфічної характеристики артефакту того, що «він являє собою насамперед продукт індивідуального сприйняття вихідної культурної форми, а звідси вже — частковий випадок її матеріальної інтерпретації» [23, с. 149].

У посібнику А. Садохіна та Т. Грушевицької поняття «артефакт» використано в розділі «Морфологія і функції культури». Автор, згідно з Флієром, співвідносить артефакт з культурними формами, а через них — з культурними системами. Проте далі висловлює тезу, з якою складно погодитися: як і деякі інші дослідники, він вважає артефакт «найменшою і непо-

дільною одиницею культури» [16, с. 140]. У Садохіна ця теза зумовлює, що людина, як істота не тільки біологічна, а й соціальна, також є артефактом, «безумовно, але тільки артефактом соціальної культури, і не сама людина, а, наприклад, її поведінка, свідомість, творчість та ін., кожне втілене в окремому артефакті» [16, с. 141].

У російськомовних словниках та енциклопедіях термін «артефакт» трапляється значно частіше, ніж в українських виданнях, хоча єдності у визначеннях також нема. Так, в «Енциклопедичному словникові з культурології» під ред. О. Радугіна визначено артефакт як «продукт культури, що виник зовні природних процесів, створене людиною» [9, с. 40]. Найчіткіше визначення артефакту структуроване в словнику «Вступ до теорії культури» О. Федорова. Значення феномену розгалужені в предметному полі сучасної естетики та культурології; в останньому разі надається перевага «прикладному» визначенню артефакту як межі між природним і предметним світом культури. Важливим є наголошення на цілеспрямованості духовно-практичної діяльності людини [22, с. 30], і практично первинним є долучення до поняття артефакту способу існування штучного об'єкта серед інших подібних об'єктів.

Висновки.

1. Феномен артефакту в культурі не є загальновизнаним. Про це свідчить те, що він згадується в 40% розглянутих підручників, начальних посібників та довідників, доволно вибраних із загальної маси, що є достатнім для репрезентативної вибірки.

2. У тих посібниках, де цей феномен зазначено, немає будь-якої єдності в підході до вивчення артефакту в культурі. Практично не існує спільних аспектів його розгляду. Серед згадуваних визначаються такі парадигми дослідження артефакту:

- антропологічний підхід (артефакт як структурний елемент антропологічного підходу до культури);
- семіотичний підхід (артефакт як функціональний знак людської діяльності);
- структуралістський підхід (артефакт як один з компонентів культури, базисний елемент матеріальної культури);
- герменевтичний підхід (артефакт є текстом культури);
- семантичний підхід (артефакт — це факт культури, що має певний смисл);
- аксіологічний підхід (артефакт як матеріальна цінність);
- естетичний підхід (артефакт як засіб забезпечення предмета статусу художнього твору).

3. У посібниках, де термін «артефакт» безпосередньо не застосований, близькі за значенням категорії розглядаються з різних точок зору, не мають єдиної загальновизнаної дефініції, позначаються за різними ознаками. Серед визначень найчастіше трапляються такі: «продукт культури», «результат людської дії», «зафіксований факт культури», «річ», «мікросередовище існування людини», «нижчий тип культури», «матеріальний факт» тощо.

4. Феномен матеріального артефакту культури потребує дослідження, уточнення, створення відповідної теоретичної бази.

Список використаних джерел

1. Гуревич П. Культурология: учебник для вузов / П. Гуревич. — М. : Проект, 2003. — 336 с.
2. История мировой культуры : курс лекций. — М. : Росс. гуманитар. ун-т, 1998. — 429 с.
3. Кармин А. Культурология / А. Кармин. — СПб : Лань, 2004. — 410 с.
4. Корінний М. Короткий енциклопедичний словник з культури / М. Корінний, В. Шевченко. — Київ : Україна, 2003. — 384 с.
5. Культурология / под ред. Г. Драча. — М. : Альфа, 2003. — 432 с.
6. Культурология / под ред. Н. Багдасарьяна, А. Литвинцевой, И. Чучайкиной и др. — М. : Высш. шк., 2004. — 709 с.
7. Культурология : учеб. пособ. / под ред. А. Марковой. — М. : ЮНИТИ, 2001. — 600 с.
8. Культурология : учеб. пособ. / под ред. В. Фортунатовой и Л. Шапошниковой. — М. : Высш. шк., 2003. — 303 с.
9. Культурология. XX век. Энциклопедия в 2-х т. Т.1. — СПб : Алетей, 1998. — 447 с.
10. Культурологія (історія і теорія світової культури XX століття) : навч. посіб. — Київ : Одисей, 2002. — 304 с.
11. Культурологія: теорія та історія культур : навч. посіб. / за ред. І. Тюрменко. — Київ : Центр учб. літ., 2010. — 370 с.
12. Курс лекцій з культурології / під ред. А. Баканурського, Г. Краснокутського, Л. Сауленка. — Київ : ВД «Професіонал», 2004. — 208 с.
13. Основи філософії культури : словник. — Київ : Знання України, 2004. — 254 с.
14. Основи художньої культури : навч. посіб. / за ред. В. Лозового, Л. Анучкіної. — Київ : Основа, 1999. — 320 с.
15. Поликарпов В. Лекции по культурологии : учебник / В. Поликарпов. — М. : Гардарики, 1997. — 344 с.
16. Садохин А. Культурология. Теория культуры / А. Садохин, Т. Грушевицкая. — М. : Юнити-ДАНА, 2004. — 365 с.
17. Симичев Д. Культурология / Д. Симичев. — М. : ПРИОР, 2001. — 352 с.
18. Соколова М. Мировая культура и искусство / М. Соколова. — М. : Академия, 2004. — 368 с.
19. Социальная культурология : учеб. для студ. вузов / под науч. ред. Ю. Б. Пушкова [и др.]. — М. : Экзамен, 2005. — 384 с.
20. Теорія та історія української та вітчизняної культури : навч. посіб. / за ред. А. Бичко, П. Гнатенка, А. Феоктистової та ін. — Київ : Либідь, 1993. — 390 с.
21. Українська художня культура : навч. посіб. / за ред. І. Ляшенка. — Київ : Либідь, 1996. — 416 с.
22. Федоров А. Введение в теорию культуры : словарь / А. Федоров. — М. : Флинта МПСИ, 2005. — 464 с.

23. Флиер А. Культурология для культурологов : учеб. пособ. / А.Флиер. — М. : Академпроект, 2002. — 492 с.
24. Хорунженко К. Культурология: структурно-логические схемы / К. Хорунженко. — М. : Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. — 336 с.
25. Энциклопедический словарь по культурологии / под ред. А. Радугина. — М. : Центр, 1997. — 478 с.

References

1. Gurevich P. Kulturologiya: uchebnik dlya vuzov / P.Gurevich. — М. : Projekt. 2003. — 336 s.
2. Istoriya mirovoy kultury : kurs lektsiy. — М. : Ross. gumanit. un-t. 1998. — 429 s.
3. Karmin A. Kulturologiya / A. Karmin. — SPb : Lan. 2004. — 410 s.
4. Korinnyi M. Korotkyi entsyklopedychnyi slovnyk z kultury / M. Korinnyi, V. Shevchenko. — Kyiv : Ukraina, 2003. — 384 s.
5. Kulturologiya / pod red. G. Dracha. — М. : Alfa. 2003. — 432 s.
6. Kulturologiya / pod red. N. Bagdasariana. A. Litvintseyov. I.Chuchaykinoy i dr. — М. : Vyssh. shk., 2004. — 709 s.
7. Kulturologiya : ucheb. posob. / pod red. A. Markovoy. — М. : YuNITI. 2001. — 600 s.
8. Kulturologiya : ucheb. posob. / pod red. V. Fortunatovoy i L. Shaposhnikova. — М. : Vyssh. shk., 2003. — 303 s.
9. Kulturologiya. XX vek. Entsiklopediya v 2-kh t. T.1. — SPb : Aleteyya. 1998. — 447 s.
10. Kulturolohiia (istoriia i teoriia svitovoi kultury XX stolittia) : navch. posib. — Kyiv : Odysei, 2002. — 304 s.
11. Kulturolohiia: teoriia ta istoriia kultur : navch. posib. / za red. I. Tiurmenko. — Kyiv : Tsentр uchb. lit., 2010. — 370 s.
12. Kurs lektsii z kulturolohii / pid red. A. Bakanurskoho, H. Krasnokutskoho, L. Saulenka. — Kyiv : VD «Profesional», 2004. — 208 s.
13. Osnovy filosofii kultury : slovnyk. — Kyiv : Znannia Ukrainy, 2004. — 254 s.
14. Osnovy khudozhnoi kultury : navch. posib. / za red. V. Lozovoho, L. Anuchkinoi. — Kyiv : Osnova, 1999. — 320 s.
15. Polikarpov V. Lektsii po kulturologii : uchebnik / V. Polikarpov. — М. : Gardariki. 1997. — 344 s.
16. Sadokhin A. Kulturologiya. Teoriya kultury / A. Sadokhin. T. Grushevitskaya. — М. : Yuniti-DANA. 2004. — 365 s.
17. Simichev D. Kulturologiya / D.Simichev. — М. : PRIOR. 2001. — 352 s.
18. Sokolova M. Mirovaya kultura i iskusstvo / M. Sokolova. — М. : Akademiya. 2004. — 368 s.
19. Sotsialnaya kulturologiya : ucheb. dlya stud. vuzov / pod nauch. red. Yu. B. Pushkova [i dr.]. — М. : Ekzamen. 2005. — 384 s.
20. Teoriia ta istoriia ukrainskoi ta vitchyznianoi kultury : navch. posib. / za red. A. Bychko, P. Hnatenka, A. Feoktistovoi ta in. — Kyiv : Lybid, 1993. — 390 s.
21. Ukrainska khudozhnia kultura : navch. posib. / za red. I. Liashenka. — Kyiv : Lybid, 1996. — 416 s.
22. Fedorov A. Vvedeniye v teoriyu kultury : slovar / A. Fedorov. — М. : Flinta MPSI. 2005. — 464 s.

23. Fliyer A. Kulturologiya dlya kulturologov : ucheb. posob. / A.Fliyer. — M. : Akademproyekt. 2002. — 492 s.
24. Khorunzhenko K. Kulturologiya: strukturno-logicheskiye skhemy / K. Khorunzhenko. — M. : Izd-vo VLADOS-PRESS. 2003. — 336 s.
25. Entsiklopedicheskiy slovar po kulturologii / pod red. A. Radugina. — M. : Tsentr. 1997. — 478 s.

■ UDC: 130.2:168.522(477)

ANALYSIS OF THE PHENOMENON OF ARTIFACTS IN EDUCATIONAL CULTUROLOGICAL LITERATURE

Nakonechna O. V., Candidate of Art Criticism, Associate Professor at the Department of Philosophy, I. I. Mechnikov Odessa National University, Odessa oxanalana@mail.ru

The aim of this article is to analyze the degree of the artifact phenomenon coverage in the national and the Russian language educational publications on cultural studies.

Research methodology. The following paradigms are identified in the artifact research: anthropological approach (the artifact as a structural element of the anthropological approach to culture); semiotic approach (the artifact as a functional sign of human activity); structural approach (the artifact as a component of culture, an element of material culture); hermeneutic approach (the artifact as a text of culture); semantic approach (the artifact as a fact of culture that conveys a certain meaning); axiological approach (the artifact as a material artifact value); aesthetic approach (the artifact as a means that gives the status to an artistic work).

Results. A representative selection of textbooks, manuals, lecture courses, encyclopedic dictionaries and other reference materials is considered. The basic tendencies of research of the material world of culture and the category of «artifact» are determined in the modern national cultural studies. In those guides where the term «artifact» is not applied directly, the categories with the same meaning are considered from different perspectives. Among the definitions the most common are: «product of culture», «the result of human action», «fixed fact of culture», «thing», «microenvironment of human existence», «lower type of culture», «material fact» etc.

Novelty. The phenomenon of artifact in culture is examined in the Ukrainian cultural studies for the first time.

The practical significance. Practical value of the received data lies in its possible application in further research of this subject that still requires creating the corresponding theoretical basis in order to outline the phenomenon of artifact. The research results can be used in developing lecture courses, special courses, and optional courses on the history of Ukrainian culture and philosophy.

Key words: *artifact, culture, cultural studies, material culture, educational literature.*

Надійшла до редколегії 12.01.2016 р.